

ПРАВОВІ ЗАХОДИ ВІДТВОРЕННЯ ЛІСІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

LEGAL MEASURES FOR FOREST REPRODUCTION UNDER MARTIAL STATUS

Заверюха М.М., к. ю. н.,
доцент кафедри аграрного, земельного та екологічного права
Національний університет «Одеська юридична академія»

Ліси являють собою одне із найцінніших національних багатств України і, окрім економічних функцій, виконують важливі екологічні функції, зокрема: очищення та збагачення повітря киснем, водоохоронні, водорегулюючі, ґрунтозахисні, санітарно-гігієнічні. Тому, саме відтворення лісів, яке здійснюється шляхом відновлення лісів та лісорозведення, є однією із основних цілей лісової галузі. Питання відтворення лісів особливо гостро стоїть під час воєнного стану, адже та шкода, яка завдається діями окупантів, може носити невідправний характер і на відновлення лісової екосистеми (і для тих екосистем, які знаходяться у взаємозв'язку) знадобиться значний час. Окрім того, було завдано шкоду нерухомому та рухомому майну, пошкоджено пристрої та механізми в лісогосподарських підприємствах, завдані збитки, які безпосередньо пов'язані з поверненням лісових екосистем до безпечного ведення в них лісогосподарської діяльності та непрямі збитки (відкладанні у часі), які проявляються згодом.

Мета статті полягає в дослідженні еколого-економічного стану лісів України та правових заходів щодо їх відтворення в умовах воєнного часу. Державна політика України свідчить про розуміння необхідності здійснення невідкладних заходів для охорони лісів з метою збереження їх біологічних, захисних, естетичних та інших властивостей, тому чинне законодавство нині налічує чимало нормативних актів програмного змісту і не тільки, які зобов'язують проводити відтворення лісів.

У статті наведені офіційні статистичні дані щодо стану відтворення лісів в Україні. Так, продовжується озеленення нашої країни, у планах побудувати у 8 областях сучасні селекційно-насінні центри, аби збільшити потужності для вирощування посадкового матеріалу на майбутні роки. Враховуючи те, що відтворення лісів проводиться в умовах воєнного стану, та зважаючи на ті труднощі, з якими зіткнулися лісівники, зокрема розмінування тимчасово окупованих територій, ці показники, на нашу думку, є гідними та демонструють високий професіоналізм працівників лісової галузі і громадськості.

Ключові слова: ліс, лісова галузь, лісове законодавство, воєнний стан, відтворення лісів, відновлення лісів, лісорозведення.

Forests are one of the most valuable national treasures of Ukraine and, in addition to economic functions, perform important environmental functions, in particular: purification and enrichment of air with oxygen, water protection, soil protection, sanitation. Therefore, forest reproduction, which is carried out through reforestation and afforestation, is one of the main goals of the forest industry. The issue of reforestation is particularly acute during martial law, as the damage caused by the occupiers can be irreparable for the restoration of the forest ecosystem (and interconnected ecosystems). In addition, real estate and movable property were damaged, devices and mechanisms in forest enterprises were damaged, losses were directly related to the return of forest ecosystems to safe forest management and indirect losses (delays) that will occur later.

The purpose of the article is to research ecological and economic condition of Ukraine's forests and legal measures for their reproduction in wartime. The state policy of Ukraine shows understanding of the need to take urgent measures to protect forests in order to preserve their biological, protective, aesthetic and other properties, so the current legislation now contains many regulations of program content and not only that require reforestation.

The article presents official statistics on the state of forest reproduction in Ukraine. Thus, landscaping of our country continues, there are plans to build modern breeding and seed centers in 8 regions in order to increase the capacity for growing planting material for the coming years. According to the fact that the restoration of forests is carried out under martial law, and given the difficulties faced by foresters, including demining of the temporarily occupied territories, these indicators, in our opinion, are worthy and demonstrate the high professionalism of forest workers and the public.

Key words: forest, forest industry, forest legislation, martial law, forest reproduction, reforestation, afforestation.

Постановка проблеми та актуальність теми. Ліс – невід'ємна складова частина біосфери і являє собою одне із найцінніших національних багатств України. Ліси, окрім економічних функцій, виконують важливі екологічні функції, до яких належать: очищення та збагачення повітря киснем, водоохоронні, водорегулюючі, ґрунтозахисні, санітарно-гігієнічні. Не можливо переоцінити їх здатність до збереження ґрунту від водної та вітрової ерозії, до зменшення поверхневого стоку, підтримання рівня водності рік, поліпшення якості води, регулювання кислотного балансу в атмосфері, завдяки чому підтримується екологічна рівновага, створюються сприятливі умови для життя, відпочинку та господарської діяльності суспільства [1, с. 1]. Тому, важливо, саме в умовах воєнного часу, підтримувати екологічно-стабільний стан навколишнього природного середовища, зокрема шляхом відтворення і відновлення лісового фонду країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання правового регулювання відтворення та відновлення лісів були предметом багатьох досліджень на науковому рівні. Зокрема, науковою основою даного дослідження стали праці таких вчених як: В. І. Андрейцева, Г. І. Балук, А. П. Гетьмана, О. В. Гулак, І. І. Каракаша, М. В. Краснової, П. Ф. Кулинич, Н. Р. Малишевої, А. М. Мірошниченка, В. В. Носіка, В. Д. Сидор, О. В. Степської, Т. Є. Харитоно-

вої, О. П. Чопик, М. В. Шульги та ін. Але, на сьогодні, змістовних досліджень стосовно правових заходів відтворення лісів в умовах воєнного часу не проводилось.

Мета статті. Мета статті полягає в дослідженні еколого-економічного стану лісів України та правових заходів щодо їх відтворення в умовах воєнного часу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтенсивне ведення лісового господарства в Україні у другій половині ХХ століття зумовило застосування переважно активного, антропогенно-технологічного (з втручанням людини та інтенсивним використанням техніки) підходу до лісовідновлення і лісорозведення. Тому серед способів відтворення лісів (природного, штучного або комбінованого), тривалий час домінувало і продовжує переважати створення лісових культур. Пріоритетним напрямком розвитку лісогосподарської галузі на сьогодні є забезпечення розширеного відтворення лісів. Одночасно з лісовідновленням лісівники систематично працюють над питанням збільшення лісистості.

Ліс є окремим природним об'єктом, має свій правовий режим із певними особливостями, його використання повинне бути раціональним та можливе лише з дотриманням певних умов щодо їх охорони, захисту та відтворення.

Так, в першому Лісовому кодексі незалежної України 1994 р. [2] були присутні норми, які закріплювали поло-

ження про відтворення лісів, підвищення їх продуктивності, лісорозведення. В рамках кодифікації національного природоохоронного законодавства у 2006 р. була прийнята нова редакція Лісового кодексу України [3]. В діючій редакції Лісового кодексу України в главі 14 відтворення лісів розкривається через їх відновлення та лісорозведення, де останні є її складовими частинами. Відповідно до ст. 79 Лісового кодексу України відтворення лісів здійснюється з метою: досягнення оптимальної лісистості шляхом створення в максимально короткі строки нових насаджень найбільш економічно та екологічно доцільними способами і технологіями; підвищення водоохоронних, ґрунтозахисних, санітарно-гігієнічних, інших корисних властивостей лісів і захисних лісових насаджень; поліпшення якісного складу лісів, підвищення їх продуктивності та біологічної стійкості [4]. Основними відмінностями відновлення лісів та лісорозведення, є те, що відновлення лісів здійснюється на лісових ділянках, що були вкриті лісовою рослинністю (зруби, згарища тощо), а лісорозведення, в свою чергу, здійснюється на призначених для створення лісів землях, не вкритих лісовою рослинністю, насамперед низькопродуктивних та непридатних для використання в сільському господарстві (яри, балки, піски тощо), на землях сільськогосподарського призначення, виділених для створення позахисних лісових смуг та інших захисних насаджень.

Слід відмітити, що у пралісах, квазіпралісах та природних лісах не проводяться заходи з їх відновлення. Ця норма є закономірною, адже це такі природні лісові екосистеми, що не зазнали безпосереднього антропогенного впливу, або в яких відбувся незначний тимчасовий антропогенний вплив, що не змінив природної структури лісостанів, або ж ці зміни є локальними і тимчасовими. Тому проводити заходити стосовно їх відновлення є не доцільним.

Чинне законодавство нині налічує чимало нормативних актів програмного змісту і не тільки, які зобов'язують проводити відтворення лісів. Зокрема, це постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил відтворення лісів» від 1 березня 2007 р. № 303 [5], указ Президента України «Про деякі заходи щодо збереження та відтворення лісів і зелених насаджень» від 4 листопада 2008 р. № 995/2008 [6], указ Президента України «Про деякі заходи щодо збереження та відтворення лісів» від 7 червня 2021 р. № 228/2021 [7], розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Державної стратегії управління лісами України до 2035 року» від 29 грудня 2021 р. № 1777-р [8].

Державна політика України свідчить про розуміння необхідності здійснення невідкладних заходів для охорони лісів з метою збереження їх біологічних, захисних, естетичних та інших властивостей. Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р., яким схвалена «Державна стратегія управління лісами України до 2035 року», однією із основних цілей є збільшення площі лісів, підвищення стійкості та якості лісів, нарощення екологічного та ресурсного потенціалу лісів.

Слід наголосити про необхідність відтворення лісів сама в умовах воєнного часу, адже в результаті дій окупантів рф, наслідки можуть носити невиправний характер і на відновлення лісової екосистеми знадобиться значний час. Якщо говорити про наслідки, то за даними Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів, за три місяці війни 254 зафіксованих випадків екоциду, 1500 фактів знищення екосистем, 13,2 млрд грн шкоди завданої лісництвам, у 45 разів зросла площа лісових пожеж (у порівнянні з 2021 роком), 2,5 млрд грн приблизні збитки від окупації зони відчуження, 20 % заповідних територій під

загрозою знищення. Внаслідок лісових пожеж було здійснено 180 754 529 т викидів в атмосферу, вони охопили територію 250 477 га, та завдано збитків (знову ж таки приблизно) 693 509 млн грн [9]. Окрім того, було завдано шкоду нерухомому та рухомому майну, пошкоджено пристрої та механізми в лісгосподарських підприємствах, завдані збитки, пов'язані з поверненням лісових екосистем до безпечного ведення в них лісгосподарської діяльності та непрямі збитки (відкладанні у часі), які проявляються згодом.

За офіційною інформацією Державного агентства лісових ресурсів під час війни продовжується озеленення нашої країни, у планах побудувати у 8 областях сучасні селекційно-насієні центри, аби збільшити потужності для вирощування посадкового матеріалу на майбутні роки. Так, станом на кінець травня під час весняної висадки підприємства Держлісагентства висадили 116,1 мільйон деревних рослин на площі 16 890,8 га, з яких 1354,7 га – це лісорозведення. Якщо говорити по областях, то приміром у Вінницькій – 3736,6 тисяч штук; Житомирській – 25 741,6 тисяч штук; Львівській – 5691,4 тисяч штук; Одеській – 117,8 тисяч штук; Чернігівській – 7050,7 тисяч штук, Херсонській – 352,3 тисяч штук [10]. Зважаючи на те, що Херсонська область тимчасово окупована, за даними Державного агентства лісових ресурсів України, компанія з відтворення лісів була проведена. Так, південний регіон має специфічні кліматичні умови. Висадка дерев там стартує значно раніше, ніж в усіх інших областях України. Ліси Херсонщини розташовані на Нижньодніпровській арені і здебільшого створені на еолових пісках. Практика вирощування лісових культур показала найкращу приживлюваність лісу в кінці січня – лютому. У цей час, як правило, достатньо вологи та відсутні суховії. Тобто цьогорічні деревні рослини лісівники висадили ще до початку повномасштабного російського вторгнення [11]. Враховуючи, що відтворення лісів проводиться в умовах воєнного стану, та враховуючі ті труднощі, з якими зіткнулися лісівники, зокрема розмінування тимчасово окупованих територій, ці показники, на нашу думку, є гідними та демонструють високий професіоналізм працівників лісової галузі.

7 червня 2021 року був прийнятий Указ Президента України № 228/2021 «Про деякі заходи щодо збереження та відтворення лісів» [7], яким було започатковано з 2021 року реалізацію екологічної ініціативи «Масштабне заліснення України». Це досить таки значимий проект, адже у рамках програми Президента «Зелена країна» за 3 роки планується висадити 1 мільярд нових дерев, а вже за 10 років планується збільшити площу лісів України аж на 1 мільйон гектарів. Лісистість нашої країни складає 15,9 % за оптимальних 20 %. До слова, прослідкувати хід реалізації програми «Зелена країна», а також взяти в ній участь можна на сайті <https://zelenakraina.gov.ua/> [12]. За офіційними даними Державного агентства лісових ресурсів України, станом на червень місяць 2022 року, незважаючи на військовий стан, за рік реалізації програми «Зелена країна» висаджено 174,8 млн деревних рослин. Приміром, у Житомирській області – 39,7 млн, Київській – 11,3 млн; Луганській – 4,4 млн; Дніпропетровській – 2 млн [13].

Висновки. Вважаємо гарним прикладом діяльність Державного агентства лісових ресурсів України, що навіть в такі складні воєнні часи відтворення, збільшення площі лісів відбуваються відповідно до плану та всупереч зарозам, які є станом на сьогодні. Війна в Україні, це не лише втрати для нашого довкілля, адже всі екосистеми пов'язані. Лісова галузь повинна залишатися стабільною і завдяки діям працівникам лісової галузі і громадськості відтворення лісів відбувається відповідно до плану, незважаючи на виклики сьогодення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Заверюха М. М. Правове регулювання використання та охорони лісів за лісовим та земельним законодавством України : авто-реф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.06 / Нац. ун-т біоресурс. і природокорис. України. Київ, 2017. 21 с.
2. Лісовий кодекс України : Закон України від 21 січня 1994 р. № 3852-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 17. Ст. 99.
3. Про внесення змін до Лісового кодексу України : Закон України від 08 лютого 2006 р. № 3404-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 21. Ст. 170.
4. Лісовий кодекс України від 21 січня 1994 р. в редакції від 8 лютого 2006 р. № 3852-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 21. Ст. 170.
5. Про затвердження Правил відтворення лісів : постанова Кабінету Міністрів України від 01 березня 2007 р. № 303. *Офіційний вісник України*. 2007. № 16. Ст. 589.
6. Про деякі заходи щодо збереження та відтворення лісів і зелених насаджень : указ Президента України від 04 листопада 2008 р. № 995/2008. *Офіційний вісник Президента України*. 2008. № 45. Ст. 1279.
7. Про деякі заходи щодо збереження та відтворення лісів : указ Президента України від 7 червня 2021 р. № 228/2021. *Урядовий кур'єр*. № 109.
8. Про схвалення Державної стратегії управління лісами України до 2035 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1777-р. *Офіційний вісник України*. 2022. № 4. Ст. 256.
9. Дайджест ключових наслідків російської агресії для українського довкілля за 19–25 травня 2022 року : веб-сайт. URL: <https://mepr.gov.ua/news/39238.html> (дата звернення: 10.06.2022).
10. Лісокультурна кампанія завершена на 99 % : веб-сайт. URL: <https://forest.gov.ua/news/lisokulturna-kampaniya-zavershena-na-99> (дата звернення: 10.06.2022).
11. Як ми в цьому році висадили ліс в Херсонській області? : веб-сайт. URL: <https://forest.gov.ua/news/yak-mi-v-comu-roci-visadili-lis-v-hersonskij-oblasti> (дата звернення: 10.06.2022).
12. Зелена країна : веб-сайт. URL: <https://zelenakraina.gov.ua/> (дата звернення: 10.06.2022).
13. За рік реалізації програми Президента «Зелена країна» висаджено 174,8 млн деревних рослин : веб-сайт. URL: <https://forest.gov.ua/news/za-rik-realizaciyi-programi-prezidenta-zelena-krajina-visadzhenno-1748-mln-derevnih-roslin> (дата звернення: 10.06.2022).